

Doniyor YULDASHEV,

International school of finance technology and science nodavlat oliy ta'lim muassasasi o'qituvchisi

E-mail: d_yuldashev@gmail.com

Tel.:996450506

NamMQI o'qituvchisi f.f.f.d.(PhD) Farxodjonova N. taqrizi asosida

YOSHLAR SIYOSIY-HUQUQIY ONGINI TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM-TARBIYA TIZIMINING AHAMIYATI

Annotatsiya

Ta'lim-tarbiya tizimi yoshlarning siyosiy ongini takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ta'im muassasalari, ko'p jihatdan davlatlarning siyosiy, iqtisodiy va hatto axloqiy imkoniyatlarini belgilaydi.

Ushbu maqolada yoshlar siyosiy-huquqiy ongini takomillashtirishda pedagogik mahorati va darsda qo'llaniladigan samarali innovatsion ta'lim metodlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Yoshlar, siyosat ha huquq, siyosiy ong, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, ta'lim-tarbiya tizimi, dars samaradorligi, ta'lim sifati.

ЗНАЧЕНИЕ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПОЛИТИКО-ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

Система образования играет важную роль в улучшении политического сознания молодежи. Также институты образования во многом определяют политические, экономические и даже моральные возможности государств.

В данной статье освещается педагогическое мастерство молодежи в совершенствовании ее политико-правового сознания и эффективные инновационные методы обучения, применяемые на уроке.

Ключевые слова: Молодежь, политика да право, политическое сознание, правосознание, правовая культура, система образования, эффективность урока, качество образования.

THE IMPORTANCE OF THE EDUCATIONAL SYSTEM IN IMPROVING THE POLITICAL AND LEGAL CONSCIOUSNESS OF YOUTH

Annotation

The educational system plays an important role in improving the political consciousness of young people. Also, the institutions of repair, in many ways, determine the political, economic and even moral capabilities of states.

This article highlights pedagogical skills in improving the political and legal consciousness of young people and effective innovative educational methods used in the lesson.

Key words: Youth, politics yes law, political consciousness, legal consciousness, legal culture, educational system, lesson effectiveness, quality of Education.

Kirish. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni talablaridan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, hozirgi kunda pedagoglar oldida turgan muhim vazifalardan biri ta'lim jarayonini samarali tashkil etish hamda innovatsion texnologiyalardan unumli foydalanib qiziqarli dars o'tish, talabalarni dars jarayoniga qiziqtirishni ta'minlashdir. Shunday ekan, o'qituvchilar darsni davr talabi darajasida tashkil etishlari uchun zarur vositalarni to'g'ri tanlay bilishlari va qo'llay olishlari dars jarayonini qiziqarli bo'lishiga hamda bunda talabalarni davr talabi darajasidagi har tomonlama barkamol kadrlar bo'lib yetishishlariga erishish zarur. Bugungi kunda mamlakatimizda mutaxassislarning ilmiy salohiyatini birlashtirish va takomillashtirishga moddiy-texnik, madaniy imkoniyatlar yetarli. Nazariya va amaliyot birligining ta'minlanishi esa zamonaviy pedagogik texnologiyaning asl mohiyatini aniqlashga keng yo'l ochdi. Jamiyatning demokratiya yo'lida taraqqiy etishi va islohotlarning yaxshi samara berishi ko'p jihatdan fuqarolarning siyosiy-huquqiy ongi hamda huquqiy madaniyatiga bog'liq.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ta'lim jarayonida har bir yo'nalishdagi talabning siyosiy - huquqiy ong va tafakkurini shakllantirish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biridir. Negaki, "biz odamlarning eskicha psixologiyasini o'zgartirib, ularda yangi huquqiy ongni shakllantirmog'imiz lozim. Shunday bo'lsinki, har bir kishi inson erkinlari ayni vaqtda muayyan burch, majburiyat va ma'suliyat ekanligini chuqur his etib tursin".

Siyosiy ong - bu bilimlar, baholar, kayfiyat va tuyg'ular tizimi bo'lib, ular orqali sub'ektlar - shaxslar, guruhlar, millatlar va boshqalar tomonidan siyosiy sohani anglash amalga oshiriladi. Siyosiy ong - tabiatni, jamiyatning moddiy hayotini va butun ijtimoiy munosabatlar tizimini aks ettiruvchi g'oyalar, nazariyalar, qarashlar, e'tiqodlar, odamlarning his-tuyg'ulari, kayfiyatlar tizimi; bu bilim va baholash tizimi bo'lib, buning natijasida shaxslar, guruhlar, sinflar, jamoalar shaklida harakat qiluvchi sub'ektlar tomonidan siyosat sohasi haqida xabardorlik.

Huquqiy ong - ijtimoiy ong shakli; jamiyat a'zolarining mavjud huquqiy munosabatlar va huquqni tushunishi, huquq-tartibot haqidagi tasavvurida o'z aksini topadi. Huquqiy ong nafaqat amaldagi huquq, balki uning tarixi, shuningdek boshqa jamiyatlardagi voqeiklarni bilishni ham o'z ichiga oladi.

Huquqiy madaniyat bu avvalo, har bir fuqaroni huquqiy ongga, huquqiy bilim va savodxonlikka ega bo'lgan holda, jamiyatda huquqiy munosabatlariga kirishishidir. Huquqiy ongva madaniyat – bu oddiy fuqarolarning, huquqni muhofaza qiluvchi davlat idoralari xodimlari va mansabdor shaxslarning o'z huquq va burchlarini huquq me'yorlari talablari darajasida hamda doirasida bajarishlarini, anglab olishlarini ta'minlovchi huquqiy bilimga ega bo'lishlaridir. Huquqiy ong insonning jamiyat manfaatlariga munosabati, bilim darajasi, dunyoqarashi, iymon – e'tiqodi, axloq – odobi, hatti – xarakatida aks etadi hamda jamiyat ijtimoiy – tarixiy jarayonlarining ilgari lab, takomillashib, murakkablashib borishiga ta'sirini o'tkazib, fuqarolarni umumjamiyat hamda davlat tomonidan qabul qilingan, kuchga kiritilgan qonunlar, qoidalar asosida boshqarish birligi va darajasini ko'rsatadi.

Shuningdek, bobomiz Amir Temurning "qayerda qonun hukmronlik qilsa, o'sha yerda erkinlik bo'ladi" degan o'g'itlari hozirgi paytda ham o'ziga xos ma'no kasb etmoqda. Shuningdek, fuqarolarning Konstitusiyaga va turli qonunlarga hurmat bilan

birga, huquq, erkinlik va majburiyatlar orqali yondashishi ham huquqiy ong va huquqiy madaniyatning ma'lum bir darajasi hisoblanadi.

Barcha fanlar qatori huquqqa oid fanlardan dars berish jarayonida ham huquqiy tushunchalarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llab, yangi o'qitish metodlari, innovatsion usullardan foydalanish amaliy zaruriyat kasb etmoqda. Har bir o'qituvchi dars jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashdan oldin uning mohiyati, maqsadi va vazifalarini o'rganib chiqib, ular haqida ilmiy asoslangan ma'lumotlar va amaliy yo'llanmalar, zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiqqandan so'ng, uni ta'lim tizimiga joriy etish, samarali qo'llashi lozim. Xususan, o'quvchilarda huquqiy ong va tafakkurni shakllantirish jarayoni zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali quyidagi tamoyillar asosida amalga oshiriladi:

1. O'quvchilarni huquqiy terminlarning mohiyati bilan tanishtirish;
2. Huquqiy ong va tafakkurning mazmunini anglash, ya'ni huquqiy tushunchalarning muhim belgilarini aniqlash;
3. Bilishga oid topshiriqlarni bajarishda tushunchaga tayanish malakalarini hosil qilish;
4. Huquqiy terminlarni tasniflash va ularni bir tizimga solish.

Ta'kidlash joizki, hayotiy faoliyatning huquq sohasida o'quvchining o'ziga xos sifatleri majmuini shakllantirishga qaratilgan faoliyatda quyidagi huquq nazariyalari muhim o'rin tutadi:

- yaqin maqsad – huquqiy bilimlar tizimini shakllantirish;
- oraliq maqsad – huquqiy ishonchni shakllantirish;
- pirovard maqsad – huquqiy ijtimoiy faol xulqqa odatlanishni shakllantirish.

Huquqqa oid fanlarda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishda bir necha jihatlar alohida e'tibor berish lozim. Ya'ni, o'qitish jarayonida maqsad bo'yicha kafolatlanlangan natijaga erishishda qo'llaniladigan har bir ta'lim texnologiyasi o'qituvchi va talaba o'rtasida hamkorlik faoliyatini tashkil eta olishi, har ikkalasi ijobiy natijaga erisha olishi, o'quv jarayonida talabalar o'zlarining tanqidiy mustaqil fikrlarini bildira olishi, ijodiy ishlay olishi, izlanishi, taxlil eta olishi, o'zlari xulosa chiqara olishi, o'ziga va guruhga adolatli baho bera olishi, o'qituvchi esa ularning bunday faoliyatlari uchun imkoniyat va sharoit yaratma olishi lozim.

Tahlil va natijalar. O'qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyani ta'lim jarayoniga tadbiiq qilishda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olish va tarbiyalanishga sharoit yaratadi va shu bilan bir vaqtda boshqaruvchilik yo'naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Shuning uchun ta'lim muassasalarida malakali kasb egalarini tayyorlashda zamonaviy o'qitish metodlari, interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalarining o'rni benihoya kattadir. Bunda pedagogik texnologiya va pedagogik mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar talabalarni bilimli, yetuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, mutaxassislik fanlarini o'qitishda pedagogik texnologiyalardan foydalanish dars samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Quyida bir necha zamonaviy pedagogik texnologiya va innovatsion metodlarni tahlil qilib chiqamiz.

“Muammoli o'qitish” texnologiyasini oladigan bo'lsak, darsda mavzuga tegishli masala yuzasidan o'qituvchi qator muammoli vaziyatlarni o'rtaga tashlaydi va muammoning yechimi yuzasidan talabalarni kichik guruhlar bo'lib, har bir guruhga alohida topshiriqlar beradi. Bu metodni qo'llash orqali talabalarda izlanuvchanlik, kuzatuvchanlik, diqqatni bir joyga to'plash, o'z fikrini mustaqil ifoda etish ko'nikmalari shakllanadi.

“Case study” metodi orqali talabalarning bilim, malaka va ko'nikmalarini shakllantirish hamda intellektual salohiyatini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega. Bu metodlarning samarali jihati shundaki, o'qituvchi rejadagi o'tiladigan mavzularni hamda foydalanish mumkin bo'lgan adabiyotlar ro'yhatini oldindan talabalariga bo'lib beradi.

Loyiha usuli bilan ishlashda talabalar, avvalo, mavzuga dahldor bo'lgan materiallarni to'plashib, materiallarni slaydlar asosida tartibga keltirishi, o'zlari mustaqil test, krassvord tayyorlashlari mumkin. Bu jarayonda guruhdagi talabalar topshiriq hamda belgilangan vaqtni o'zlarining qobiliyatlaridan kelib chiqib taqsimlab olishadi. Har bir guruh reja asosida belgilangan mavzuni o'z vaqtda taqdimot bilan ma'ruza qilishadi va shu bilan birga mavzu yuzasidan tayyorlangan testlarni bir-birlariga tarqatishadi. Demak, bu usul talabadan bir vaqtning o'zida ham aqliy, ham ilmiy, ham tahliliy izlanuvchanlikni talab qilish bilan birga, o'qituvchining ijodiy ko'nikmalarini ham shakllantirib boishda muhim ahamiyatga ega deyish mumkin. Chunki o'qituvchi tayyorlangan taqdimot yuzasidan talabalar o'zining tanqidiy qarashlarini beradi hamda ularning ish faoliyatlarini kuzatib boradi. Bunda talaba ham o'qiydi, ham o'rgatishni o'rganadi, qisqa qilib aytganda, ham o'rganadi, ham o'rgatadi.

“Blits-so'rov” usuli esa, talabalarni harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, ma'lumotlar ichidan kerakligini tanlab olishga, shu bilan birga o'zlarini olgan bilimlarini to'g'ri baholay olishni o'rgatishga qaratilgandir. Mazkur usulda talaba avval yakka tartibda mustaqil ravishda, so'ng kichik guruhlarda o'z fikrini boshqalarga o'tkaza olgan holda yoki boshqalar bilan hamfikir bo'la olgan holda ishlaydi.

Shuningdek, “FSMU”, “Bumerang”, “Ven diagrammasi”, “Aqliy hujum”, “Klaster” metodlari talabalarning mavzularni o'zlashtirish barobarida, chuqur ilmiy va intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Pedagogik kuzatuvlarga ko'ra yuqorida keltirilgan innovatsion usullar orqali o'quvchilarning huquqiy ong va tafakkurini shakllantirish quyidagi holatlarda ijobiy kechadi:

birinchidan: muammoli vaziyatlarni mashg'ulot boshlanishida o'quvchilarga taklif etish yoki predmet mavzusini ifoda eta oladigan maxsus muammoli topshiriqlar berish;

ikkinchidan, muammoli vaziyatlar orqali o'quvchining qiyinchiliklarni yengish, innovatsion usul va harakatlarni izlab topishni talab qilish;

uchinchidan o'quvchilarning motivasion doirasiga ta'sir o'tkazish, ya'ni ichki harakatlanuvchi kuchini yuzaga keltirish, fanga bo'lgan qiziqishini orttirish;

to'rtinchidan, o'quvchilarning kreativ (noyob, standartli bo'lmagan) qobiliyatlarini kamol toptirish, ularda mantiqiy o'ylash, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish.

Muhokama. Yoshlar ijtimoiy mas'uliyatni boshqalarga qaraganda o'zgacharoq his qilishadi. Ular kattalarning e'tiborini, yaratib berilayotgan imkoniyatlarni qadrlashadi. Shu orqali o'zlarini jamiyatga kerakli shaxs sifatida ko'ra boshlashadi. Balog'atga yetib qo'lga ilk bor fuqarolik pasportini olgan yoshlarda ijtimoiy-psixologik jarayonlar o'zgacha kechadi hamda yoshlar jamiyatdagi har bir voqea-hodisaga jiddiy va kattalarga qaraganda boshqacharoq yondashadi. Yurtimizda yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, huquqiy, siyosiy madaniyatini yuksaltirish va ularning siyosiy partiyalar, nodavlat notijorat tashkilotlar faoliyatida faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bugun yoshlarimiz jamiyatimizning teng huquqli a'zosi va ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning eng faol ishtirokchilaridan biridir.

Mamlakatimiz yoshlarining ijtimoiy-siyosiy faolligi amalga oshirilayotgan yoshlarga oid davlat siyosatining samaralarini, navqiron avlod vakillari Vatanimiz tanlab olgan mustaqil taraqqiyot yo'lini yakdil qo'llab-quvvatlashini dunyoga ko'rsatib beradigan muhim jarayondir.

Umuman olganda, nafaqat huquq fanlari, balki har bir fandani dars berish jarayoni zamonaviy pedagogik texnologiyalar va yangi texnik vositalar asosida olib borilishi yaxshi samara berishi shubhasiz. Chunki, zamonaviy pedagogik texnologiya shunday bilimlar sohasi, ularning vositasida yangi ming yillikda davlatning ta'lim sohasidagi siyosatida tub burilish yuz beradi, o'qituvchi faoliyati yangilanadi, talaba yoshlarda hur fikrlik, insonparvarlik tuyg'ulari tizimi shakllantiriladi. Ayni paytda yangi ta'lim tizimi, mazmuni, o'quv reja, darsliklar asosida o'quv jarayonini loyihalashtirishga ham yangicha yondashish, tashkil etish davr talabidir. Zero, hali bu yo'nalishda tadqiq qilinishi va amaliyotga joriy etilishi kerak bo'lgan masalalarni o'rganish va ularning yechimini topish kabi vazifalar talaygina. Bu kabi vazifalar har bir fan o'qituvchisiga ma'suliyatli ishlarni amalga oshirishni yuklaydi.

Xulosa. Yoshlarning siyosiy-huquqiy ongini shakllantirishda quyidagi omillar muhim ahamiyat kasb etadi:

- Fuqarolarning siyosiy-huquqiy faolligini oshirish;
- Yosh – avlodda huquqiy bilim va madaniyatni avvalo oilada bolalikdan boshlab turli xil ertak va hikoyalarda aks ettirgan holda yuksaltirib borish;
- Barcha o'quv yurtlarida, maktablarda hattoki maktabgacha ta'lim muassasalarida ham huquqiy bilimni o'rganish bilan birga ayni maqsadga yo'naltirilgan turli huquqiy tadbirlar o'tkazish;
- Ommaviy axborot vositalari bilan barcha davlat va jamoat tashkilotlari xususan huquqni muhofaza qiluvchi idoralar hamkorligini oshirish, huquqiy masalalarni keng targ'ib va tashfiq qilish;
- Badiiy adabiyotda, san'atda huquqiy madaniyatga oid saboqlar berish;
- Aholining mustaqil ravishda huquqiy bilimlarini oshirish maqsadida qonun hujjatlarini to'liq va muntazam ravishda chop etib borish;
- Oshkorlik, fuqarolarning qonun oldida mavqeidan qat'iy nazar tengligini ta'minlash;
- Ilg'or huquqiy davlatlar huquqiy tajribasini o'rganish, foydalanish va boshqalar.

ADABIYOTLAR

1. Ergashev I. Civil society and youth //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 2. – C. 282-284.
2. Yuldashev D. Jamiyat hayotini modernizatsiyalashda yoshlar siyosiy-huquqiy ongini takomillashtirishning zaruriyati //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – T. 7. – №. 1. – C. 211-212.
3. Ibodulla E., Makhmudovich S. M., Oynisa M. The role of constructive ideas in the formation social-political consciousness of youth and social progression in Uzbekistan //International Journal of Advanced Science and Technology. – 2019. – T. 28. – №. 14. – C. 19-23.
4. Otabekovna H. S. Huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirish usullari //Scientific approach to the modern education system. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 135-138.